

csőséges multú intézményünk fennállása óta kevés olyan tagjával büszkélkedhetett, ki hivatása mellett művészi otthonát is jobban megbecsülte volna. *Rédey Tivadar.*

Mányoki Ádám. Hazakerül végre a nagy bujdosónak, Rákóczi Ferencnek Mányoki Ádám festette arcképe. Több mint kétszáz évig volt kint, idegenben. Drezda közelében, az egyik száz királyi kastélyban, Taschenburgban rejtezkedett, ahol csak elvéve akadt egy-egy magyar látogatója is, aki hiába firkezésze rajta a kuruc idők lelkét, hiába kutatta a későbbi rodostói remetét. Mányoki műve bizony nem sokat árult el a fájó kétségekből vergődő fejedelemről, lelki vívódásairól, amelyek már diadalai idejében is megsejtették véle élete szomorú kálváriáját.

A Rákóczi-arckép — sajnos — nem valami bensőséges alkotás; sem több, sem kevesebb, mint egy életvidám magyar nagyrú képe a XVIII. század fordulójáról. Kuruc nóták mélabús tárogatóhangja nem csendül mögüle, magyar dac, magyar büszkeség, magyar reménykedés és hit nincsen formáiba zárva. Ez a Rákóczi a gavallér, a mulatós várúr, a barokk-kor egyik gondtalan arisztokratája, de nem a fejedelem. Pedig, amikor Mányoki lefestette, már minden ízében az volt, a nehéz magyar sorsnak egyik legkiválóbb hordozója. De ezt talán nem lehet egészen Mányoki terhére róni. Egy felvilágosító szó sem maradt arról, hogy ez a kép miféle módon, mennyi idő alatt, kinek és minek készült. Lehet, hogy hevenyészve, vagy hézagos emlékezetből került eset alá, vagy olyan órák szülötte volt, midőn a fejedelem arca nem árult el többet, mint ezen a képen. Aztán maga a kor sem volt valami nagyon kedvező a lélekbelátó arcképbábrázolásnak. Azok a mesterek, akiktől Mányoki tanult, vagy akik szemmel láthatóan hatással voltak rá, mint például Largillière, szintén inkább másban, a külső csillogásban keresték a hatás eszközeit és jóval kevésbé az egyéni jellem mélységeinek feltárásában. Hiszen ez az az idő, amikor mindenki nagyúrnak, hatalmasnak, de emellett jól neveltnek, előkelőnek, fiatalnak és szépnek akar látszani, amidőn a

társasélet udvari emberré csiszolja az egyesek jellemének szögletességét. A kor a típusok és nem az egyéniségek kora még a festészetben sem.

De igazságtalanok volnánk, ha Mányokit csak a Rákóczi-arcképről ítélnék meg. Voltak neki sokkal sikerültebb, sokkal különb alkotásai is. Nem arra a képre gondolok, mely a Szépművészeti Múzeumé, tehát a híres királyi szeretőnek, Carignan hercegnőnek eléggé jelentékeltelen képmására, de néhány odakint Németországban látottra, amelyek jóval tehetségesebb művészek mutatják. Így például Braunschweigben van egy kitűnő képe, mely gróf Gottert ábrázolja. Egyszerű eszközökkel, a kor minden hivalkodása nélkül megfestett kép ez, amelyről csak úgy árad az ábrázoltnak kényelmes, elhízott, szinte kispolgárian ravaszokos okossága. Síma udvari ember lehetett ökelme, aki szeretett kenetteljesen és sokat beszélni, és nagy élvezettel hallgatta magamagát, tudta magáról, hogy mint böles udvari ember éppen csak annyit mond, ami senkit sem bánt és mégis fölényes állásfoglalás. Efféle elmélyedőbb képe van Mányokinak még több is, és alighanem még jó egy-néhány felfedezetlenül lappang odakint, vagy más neve alatt. Mert — és ez éppen Mányoki megbecsülésének furcsa históriája, — mi magyarok, eddig legalább, nem éppen sokat törődünk egyetlen barokkori festőnkkel. A másik, akit némelyek szintén annak szoktak emlegetni, Kupeczky János, sohasem volt magyar. Tősgyökeres cseh volt; véletlenségből hazánkban született, s egy ideig itt is tartózkodott. Magyarul egy szót sem tudott, úgyhogy nemcsak faja, hanem műveltségének minden szála az akkori német városi vagy udvari élethez láncolta. De Mányoki Ádám már magyar ember volt. Az a kevése adat, amit róla eddig összegyűjtöttek, kétségtelen magyarságát bizonyítja. Alkalmasint túladatai családból származott, amely a vallásüldözések során Sáros megyébe vetődött. Itt Szokolján született 1673-ban, atyja kálvinista prédikátor volt. A gyermek Mányoki valamiképpen Dölfer német tábornok háznépe közé került, akivel Németországba vándorolt. Itt nyeri művészeti kiképzését, majd egy-

szerre feltűnik II. Rákóczi Ferenc udvarában, aki éveken át diplomáciai szolgálatokra használta fel az idegen nyelveken is jól beszélő festőt. Együtt menekült aztán urával, akit követett ugyan Lengyelországba, de aztán elmaradt mellőle, párizsi útjára már nem kísérte el. Új gazdához szegődött, Erős Ágost lengyel király és szász választófejedelem szolgálatába állott. Ebben az időben sokat dolgozott, lengyel, német urakat és szépasszonyokat festett, legtöbbjükét az akkor divatos, kissé színpadias beállításban, drapériák, selymek, bársonyok és egyéb csillogó holmik közepett. Hogy miképpen élt, arról ma még csak keveset tudunk. Mint ebben az időben maguk a pazarló fejedelmek, gyakran küzdött pénzzavarral. Ahol olyan tébolyodott tékozlás folyt, mint a szász udvarban, nem volt csoda, ha az udvari festő néha hónapokig, sőt évekig is hiába sűrgette sallárümat.

A XVIII. század harmincas éveiben egyideig ismét Magyarországon tartózkodott, hagyatéki ügyeinek rendezése végett. Hogy meddig és milyen eredménnyel, nem tudjuk. Ennek az útjának emlékét egyrészt a drezdai levéltárban található folyamodványa őrzi, melyben szabadsága meghosszabbítását kérte, másrészt néhány képe, amelyeket itt-tartózkodása alatt főúri családok tagjairól festett. De 1754—1755-ben ismét Drezdában volt már, amiről az ottani levéltárban őrzött néhány nyugtája tanuskodik, melyekben havi 79 tallér 4 garas kezdőjét nyugtatja. Vajjon miért hagyta el ismét hazáját? E tekintetben csak találgatásokra vagyunk utalva. A majthényi síkon hosszú időre leáldozott az önálló Magyarország csillogása. Vége volt itt az udvari életnek és különben is szomorú tespedés ideje következett. Valószínű, hogy Mányokinak magasabbrendű ambíciói voltak, mint egyik udvarházból a másikba vándorolni, vagy begubózni valamelyik felvidéki kisváros mindinkább elkiesinyesedő kalmáréletébe. Odakint még visszatérése után is dolgozott, de nem valami jó sora lehetett, mert amidőn 1757-ben nyolcvannégy éves korában meghalt, kölcsönvett pénzen kellett eltemetni. Bútorait elárverezték, hogy a temetés költsége megtérüljön.

Ennyi körülbelül az, amit róla eddig tudunk, a műtörténeti kutatás ma még nemcsak életének részletesebb történetével, hanem munkásságának feltárásával és stíluskritikai értékelésével is adósunk. Csak egy magyar tudós foglalkozott vele komolyan és szeretettel, néhai Nyári Sándor, a Szépművészeti Múzeum könyvtárosa, aki 1892-ben Tashenburbán felfedezte azt a Rákóczi-képet, mely most Nemes Marcell ajándékából hazakerül. Nyári, aki előbb Brocky Károly és Kucpeczky János munkásságának tudományos feldolgozásával szerzett nagy érdemeket, 1911. év tájékán lelkesedéssel feküdt neki Mányoki Ádámról tervezett monografiájának. E sorok írójának akkoriban büszkén újságotla, hogy meglepően gazdag anyagot halmozott össze, amelylyel nagy feltűnést fog kelteni. De művéhez talán hozzá sem fogott, mert betegeskedni kezdett és rövid idő múlva elszólította a halál. Kéziratának, ha ugyan egyáltalában volt, nyoma veszett. A Szépművészeti Múzeumban pedig, hol sok-sok idegen festőről gazdag fényképanyag van felhalmozva, mindössze egy-két Mányoki-kép fotografiája található.

A magyar művészettörténetnek egy súlyos adósságával állunk szemben Mányoki esetében. Szinte csodálatos, hogy a XVIII. század elejének egyetlen kimagasló magyar festője eddig csak ilyen csekély érdeklődést ébresztett a maga fajtájában. Remélhetően a Rákóczi-kép hazaérkezése biztatást fog adni arra, hogy ezt a szégyenletes mulasztást mihamarább kipótoljuk. *Farkas Zoltán.*

Az első észt irodalmi emlékkiállítás. Észt rokonaink nemzeti művelődésének kifejlődésében jelentős álmotás jelez a Dorpatban nemrég rendezett irodalmi emlékkiállítás. Az „Akadémiai Irodalmi Egyesület” vezetőjének, *Gustav Suits* professzornak s a köréje csoportosult ifjú gárdának buzgóságát illeti az elismerés a jól sikerült kiállításért, mely általános irodalomfejlődési szempontból is sok érdekes tanulságot nyújtott.

Az észt irodalom három jelesére vonatkozik a nagy műgonddal összeüjtött és elrendezett anyag. *F. Kreutzwald* (1803—1882) az egyik,